

В.П. Савельєв

Етика

Навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів

Друге видання, виправлене і доповнене

“Магнолія 2006”
Львів – 2025

ББК 87-7я73
С 12

*Розповсюдження та тиражування
без офіційного дозволу видавництва
заборонено.*

*Гриф надано Міністерством освіти і науки
України*

Рецензенти:

В. І. Любащенко – доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту українознавства НАН України;

С. М. Повторева – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Національного університету “Львівська політехніка”.

Савельєв В. П.

С 12 Етика: Навчальний посібник – 2-ге вид., випр. і доповн. – Львів: “Магнолія 2006”, 2025. – 256 с.

ISBN 966-83-40-56-6

У посібнику, побудованому у відповідності з навчальною програмою, затвердженою Міністерством освіти і науки України, коротко викладено основні питання курсу етики: предмет етики і особливості функціонування моралі, найбільш систематичні етичні вчення, експлікація етичних категорій і понять моралі, етика національних відносин, релігійна етика, етика сім’ї, біоетика. Розглядаються головні чинники функціонування і роль професійної етики і етикету як в житті суспільства, так і в соціалізації і розвитку особистості. Значну увагу автор приділив осмисленню моральних проблем сучасного глобалізованого світу та найгостріших моральних колізій розвитку України у період незалежності.

Матеріал посібника викладено в популярній формі, автор звертається до відомих фактів і цікавих аналогій з історії і сучасності. Основні етичні категорії, ідеї, концепції представлено за допомогою схем, що сприяє їх унаочненню і кращому засвоєнню. Завдяки цьому навчальний посібник можна рекомендувати не тільки студентам і аспірантам, а також всім, хто не байдужий до проблем моралі.

ББК 87-7я 73

© В. П. Савельєв, 2025
© ПП "Магнолія 2006", 2025

ISBN 966-83-40-56-6

ЗМІСТ

Переднє слово	5
---------------------	---

ТЕМА 1 ПРЕДМЕТ ЕТИКИ. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОРАЛІ..... 7

1.1. Поняття етики, її походження, предмет і основні завдання.....	8
1.2. Особливості функціонування моралі	16
1.3. Етика в системі соціально-гуманітарних дисциплін	22
<i>Резюме</i>	30
<i>Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт</i>	30
<i>Запитання для самоперевірки та повторення</i>	30

ТЕМА 2. ОСНОВНІ ЕТИЧНІ ВЧЕННЯ32

2.1. Етичні вчення Стародавнього Сходу	33
2.2. Основні етичні теорії Античного світу.....	40
2.3. Релігійно-етичні вчення доби Середньовіччя	48
2.4. Гуманістична етика Відродження та її зворотний бік	57
2.5. Етичні парадигми Нового часу і новітньої некласичної ілософії.....	64
<i>Резюме</i>	74
<i>Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт</i>	74
<i>Запитання для самоперевірки та повторення</i>	75

ТЕМА 3. ЕТИЧНІ КАТЕГОРІЇ.....77

3.1. Особливості етичних категорій	78
3.2. Добро і зло – основні категорії етики	84
3.3. Етичні категорії імперативної моралі	95
3.4. Категорії моральної самосвідомості	107
3.5. Етичні категорії спілкування	113
<i>Резюме</i>	122
<i>Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт</i>	123
<i>Запитання для самоперевірки та повторення</i>	123

ТЕМА 4. ЕТИКА У РІЗНИХ СФЕРАХ ЮДСЬКОГО БУТТЯ	125
4.1. Етика національних відносин	126
4.2. Сімейна етика (Етика сім'ї)	134
4.3. Релігійна етика	153
4.4. Біоетика.....	164
<i>Резюме</i>	171
<i>Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт</i>	172
<i>Запитання для самоперевірки та повторення</i>	173
ТЕМА 5. ОСНОВНІ ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ.....	175
5.1. Моральні виклики глобалізації.....	176
5.2. Етичні проблеми постмодернізму	185
5.3. Моральні чинники в житті сучасного українського суспільства.....	196
<i>Резюме</i>	203
<i>Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт</i>	204
<i>Запитання для самоперевірки та повторення</i>	204
ТЕМА 6. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ЕТИКЕТ	206
6.1. Професійна етика і мораль та їх роль у житті суспільства....	207
6.2. Етикет як прояв моральної культури особистості	218
<i>Резюме</i>	227
<i>Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт</i>	228
<i>Запитання для самоперевірки та повторення</i>	228
<i>Післямова</i>	229
ТЕМА 7. ТЕСТИ.....	231
<i>Короткий термінологічний словник</i>	246
<i>Список використаної та рекомендованої літератури</i>	253

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

*Все мені можна, та не все корисне.
Все мені можна, та я не дам нічому заволодіти надо мною.
Апостол Павло*

Становлення етики як самостійної гуманітарної дисципліни генетично пов'язане з релігією і філософією. Наявність певного релігійно-філософського синтезу у змісті етичних категорій значною мірою зумовлює їх аксіологічний характер. Тому етика не може бути віднесена до суто наукових дисциплін з їх визначальними критеріями об'єктивності і раціональності. Етичні аспекти буття інтегрують в собі як раціональну, так і ірраціональну його сторони. Етичні погляди, настанови і концепти завжди поєднують об'єктивні детермінанти, онтологізовані нормативи і правила із суб'єктивними мотивами і світоглядними орієнтаціями індивідів. *Артур Шопенгауер* визначав етику як вищу свідомість, яка у теоретичному сенсі набуває вигляду імперативних настанов і об'єктивних обов'язків. Ці настанови інтроспективно присутні у внутрішньому естві людини і виявляють себе саме як внутрішні, а отже суб'єктивні спонукання чинити так, а не інакше.

На початку третього тисячоліття *традиційні християнські цінності* – милосердя, щедрість, безкорисливість – не заохочуються жорсткими економічними умовами й зазнають пресингу як з боку постмодерного ірраціонального, так і ще діючої інерції модерного, раціонального підходів до життя. Сьогодні європейська культура, невід'ємною складовою якої є і наша вітчизняна культура, перебуває у фазі розвитку, яку дослідники охрестили *after-postmodernism*.

Етика і мораль в сучасних умовах змушені до певної міри протидіяти існуючій культурі постмодерну. Тому вони перебувають у певній суперечності з оточуючим світом. З одного боку, нехтування культурою неодмінно приводить до відриву етики і моралі від реального життя. З іншого боку, інкультурація моралі і етики без опори на загальнолюдські цінності означає для них потрапляння у пастку постмодерного цинічного і аморального релятивізму.

Мудреці стверджують: для того, щоб стати дієвим, *Слово* має бути вчасно сприйнятим. Тому знайомство з етикою, в т. ч. й з християнською, розпочате вже у середній школі, ліцеї продовжується для студентської молоді і у вищих навчальних закладах. Сучасні педагоги стверджують,

що учням і студентам не обов'язково вчитися самотужки моралізувати: більш важливо, щоб вони отримали елементарні позитивні знання з етики. Прагнення до стислості у висвітленні етичних проблем у посібнику вимагало кропіткого відбору матеріалу, зосередження уваги на найбільш істотних питаннях. Автор прагнув вирішити досить складне завдання – у лаконічній формі ознайомити читача з найбільш відомими етичними вченнями і концепціями та найважливішими персоналіями.

Кожний розділ починається зі вступу, в якому визначаються основні завдання для студента з конкретної теми, окреслена логіка викладу і вивчення матеріалу, а також подано перелік основних понять і категорій, які відіграють ключову роль у даній темі. В посібнику представлені схеми, таблиці, малюнки та умовні позначки для кращого візуального сприйняття матеріалу. До кожної теми зроблені висновки, запропоновані теми рефератів, завдання для самостійного творчого закріплення навчального матеріалу. В кінці посібника розміщено короткий словник термінів та список використаної та рекомендованої літератури до всього курсу.

Посібник розрахований на студентів нефілософських спеціальностей вищих навчальних закладів, а також може бути корисний для вчителів і викладачів гуманітарних дисциплін, для всіх, хто цікавиться історією і сучасними проблемами етики і моралі. Автор і видавці вдячні рецензентам доктору філософських наук *В. І. Любащенко* і кандидату філософських наук *С. М. Повторевій*.

Автор висловлює глибоку вдячність професору Української Академії друкарства Володимиру Марковичу Пічі за допомогу у визначенні основної проблематики і структури навчального посібника, розробку структурно-логічних схем і запровадження в тексті умовних позначень та їх розташування з метою забезпечення оригінального унаочнення текстового викладу матеріалу. Особливу подяку автор висловлює дружині Світлані за редагування тексту і поради з питань поліпшення стилістики викладу матеріалу.

Автор і видавці будуть вельми вдячні за корисні і слушні критичні зауваження та пропозиції щодо вдосконалення посібника, які можна надсилати на адресу видавництва “Магнолія 2006”: 79060, м.Львів – 60, а/с 2623, email alexmagnolia@lviv.org.net, тел-факс 63-89-39.

Автор і видавці

Навчальне видання

Савельєв Віктор Петрович

Етика

Навчальний посібник

Керівник видавничого проекту *В. М. Піча*

Підписано до друку з оригінал-макета

Формат 60x84/16. Папір офсетний
Умовн. друк. арк. 14,88. Гарнітура Таймс Нью-Роман

ПП “Магнолія 2006”
м. Львів, 79053, Україна, Перфецького 11 А,
тел.+380503701957
e-mail: magnol06@ukr.net
<https://magnolia.lviv.ua>

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року,
видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Віддруковано в поліграфічному центрі ПП “Магнолія 2006”